

הגדרים של לקיחת רפואות בשבת - שיעור 126

I. מקור האיסור של רפואות בשבת

עיין שבת (נ"ג:) דכהמה שאחזה דם אין מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן אמר עולא גזירה משום שחיקת סממנין ורש"י (גד"ה "גזירה") כתב וז"ל במידי דרפואה גזור רבנן דאי שרית שום רפואה אתו למישרי שחיקת סממנים ואיסורו משום טוחן וברי"ף וברא"ש (שס) משמע שטעם הגזירה הוא משום דאדם בהול על רפואתו ועיין באגלי טל (מלאכת טוחן ס"ק ט"ז) שכל מה שהוא חולה ביותר שנופל למשכב יגדל החשש דשחיקת סממנים אבל על חולה שאין בו סכנה אין גוזרים משום דעל חולה לא גזור בה רבנן ועל המצטער הרבה גזור משום שהוא בהול ואין בגדר חולה ועל מקצת חולה ומיחוש גזור משום לא פלוג ולמג"א ה"ה על בריא גמור ולא כהבית יוסף (שו"ע שכ"ח - ל"ז)

II. על מי גזור האיסור לרפואות בשבת

(א) חולה שיש בו סכנה או אפילו ספק סכנה או שהוא בריא ועלול שיחלה אם לא יעשה דבר זה מותר לעשות אפילו איסור דאורייתא משום וחי בהם ולא שימות בהם (עיין במ"ב שכ"ח - י"ז ורמב"ם שנת כ"ז - ז' ואגלי טל טוחן כ"ג - נ"ז ומ"ב ס"ק ז') לכן לא גזור (ב) יש סכנת אבר ולא סכנת נפשות מחלל עליו ע"י ישראל איסור דרבנן (שכ"ח - י"ז) ולכן כל התרופות מותרות

(ג) תרופות לחולה שאין בו סכנה דהיינו שנופל מחמת חליו למשכב או שיש מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו שאז אע"פ שהולך כנופל למשכב דמי (שו"ע ורמ"א שכ"ח - י"ז) עושין איסור דאורייתא ע"י נכרי או איסור דרבנן ע"י ישראל בשינוי (שס סכ"ח שלישית) והחיי אדם מסיק דאם א"א בשינוי מותר שלא בשינוי (מ"ז שכ"ח - ק"ז)

1. מותר לומר לא"י לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול דסתם צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי רמ"א (שס)

2. יש שכתבו שדין קטן כחולה שאין בו סכנה הוא רק בצרכי אכילה (תהלה לדוד ס"ק כ"ח) ויש חולקים שגם כל צרכי רפואה מותר כדין חולה שאין בו סכנה מנחת יצחק (ה - ע"ח)

3. ועד מתי נקרא קטן לענין זה יש כמה דעות בפוסקים ועיין במנחת יצחק דעד גיל תשע כאמור לענין יום הכפורים ויש מחמירים עד גיל שלש (חזו"א סימן נ"ט - ג')

(ד) תרופות למצטער הרבה אסור - דעת היעב"ץ במור וקציעה (שכ"ח על המג"א סק"ט) שאם מצטער הרבה ואינו חולה ממש הוה ליה כחולה שאין בו סכנה לענין אמירה לגוי אבל ישראל אינו עושה לו אפילו דבר של שבות והכלכלת שבת כדיני אמירה לנכרי (סעיף ז') סבר דדינו כמקצת חולה (ז"ה - ה) ובשש"כ (ה - ל"ד - ז') הביא בשם הגרש"ז אויערבך דהגזירה של שחיקת סממנים מעיקרא גזור אותה על המצטער וכן כתבו הרי"ף והרא"ש (שנת נ"ג:) ועיין בחות יאיר (קס"ד) שאין לנו אלא במקום שאמרו חז"ל גונח יונק חלב בשבת או בשאר צער גדול ואין למדין ממנו לכל צער בעלמא

(ה) תרופות למקצת חולי אסור - עיין בשו"ע (ז"ה - ה) דאמירה לנכרי על איסור דרבנן במקום מקצת חולי מותר אבל שבות של שחיקת סממנים ע"י ישראל אסור ועיין עוד במג"א (ז"ה - ה) דשבות ע"י ישראל שלא כדרכו במקום הפסד גדול מותר וכ"כ החכמת שלמה (סוף סימן ש"ח) והאג"מ (ד - ה')

(ו) תרופות למיחוש בעלמא אסור - עיין בשו"ע (שכ"ח - ה) "מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך ככריא אסור לעשות לו שום רפואה ואפילו ע"י א"י גזירה משום שחיקת סממנים" דמיחוש לא חשיב צורך כלל

ז) **תרופות לבריא** אם מותר יש מחלוקת בדבר עיין בשו"ע (שכ"ח - ל"ז) דמי שאין לו שום מיחוש מותר לקחת תרופות וכן אם נפל למשכב שרי (רמ"א) אבל עיין במ"ב (ס"ק ק"כ) דכתב בשם המג"א דאפילו בכריא גמור אסור ועיין עוד באג"מ (ג - ז"ד) לענין הוויטאמינים לאנשים בריאים

III. אם מותר לערב הרפואה במאכל בערב שבת או אפילו בשבת

א) **עיין בשיטה מקובצת** (צרכות ל"ח): שאם עירב מאכל במאכל באופן כזה שאין אוכלין כיוצא בזה הבריאים אלא לרפואה מותר וכתב המהרש"ם (דעת תורה שכ"ח - ל"ז) דהיינו מפני ששניהם לבדם הם מאכל בריאים אלא שאין הדרך לערבם כזה אבל אסור לערב מאכל שאינו של בריאים במאכל בריאים לצורך רפואה

ב) **עיין באג"מ** (ז - פ"ו) דאין ראייה מהגמרא (שנת ק"ח): דשורה אדם קילורין מע"ש ונותן ע"ג עיניו בשבת ואינו חושש כיון שהשינוי הוא בעצם עשיית הרפואה משא"כ בתרופה שדרך לקחתה היא בלי לערבב אותה במשקה ואין בעירבוב כלל צורך לרפואה אין להתיר

ג) **עיין בשערים מצויינים בהלכה** (ס"ה סק"ז) שהביא שו"ת משפטי צדק דמותר לערב וכמו פת גוים דמותר לאכול ע"י הטלת קיסם בהתנור דיש היכר בדבר והא דפסקינן דאיסור של דבריהם אין מערבין אותו בידיים לבטלו התם שאני דשם איסור עליו

ד) **עיין בספר קצות השלחן** (קל"ח - ל"ח) שהביא המנחת שבת דחולה גרעבצין ישתה סודה בשינוי דהיינו שיקח הסודה לפיו וישתה עליו מים והוא סבר שאין זה שינוי וצריך לעשותו מע"ש ואם לא הכין מע"ש יעשה בשינוי שיתן הסודה לתוך כוס טיי וישתה לגימות לגימות

ה) **ועיין בשש"כ** (ל"ד - ו) שהביא מאורחות חיים דמשמע שע"י שינוי כגון שכורך התרופה בנייר מותר במקום צער אפילו בשבת. מסתמא ההיתר הוא משום שבות דשבות במקום חולי קצת ואפילו על ידי ישראל

IV. ועוד סניפים להתיר בעניני רפואות

א) **עיין בשו"ת הרדב"ז** (ג - סימן חלף ס"ה) דהא דאסרו חז"ל לעשות רפואה משום שחיקת סממנים משום שהוא שבות קל יותר מאמירה לעכו"ם ואפילו מאמירה לעכו"ם בשבות דרבנן. וזה לא הובא באג"מ בשום מקום

ב) **עיין בקצות השלחן** (סימן קל"ד - ס"ק ז 2) דאיסור רפואה משום גזירת שחיקת סממנים קיל טפי בזמננו כיון שעכשיו אין בקיאין בשחיקת סממנים והרפואות נעשות ע"י הרוקחים והרי זה דומה למש"כ התוס' (צ"ח ל' ד"ה "תן לין מטפחין") ויש לעשות סניף מסברא זו כגון היכא דנחלקו הפוסקים או שספק אם כל גופו נחלש יש לצרף הקצות השלחן וסברתו להיתרא. וזה לא הובא באג"מ בשום מקום

ג) **ועיין בשו"ת באר משה** (ד - ל"ח ול"ז) דהדרך הנכון הוא שישחוק הכדורים מע"ש ויערבם עם צוקער ויבלעם כן מעורבים יחד ועוד הביא ממהרש"ק בספר החיים (שכ"ח) דאם האדם כבר נהוג ברפואות בסם זה בחול אז שרי לו גם בשבת ועיין עוד באג"מ (ג - ל"ג) שלא סבר כן ועוד כתב בספר החיים שסם הנעשה ע"י בישול לא גזרו משום שחיקת סממנים. וזה לא הובא באג"מ בשום מקום

ד) **ועיין במנחת שבת** (ט"ו - ט) שהביא המהרש"ק להלכה וז"ל אם מצטער הרבה יש היתר אם התחיל בחול אף שהוא בלא בישול או שהוא דרך בישול ולא התחיל בחול וביום טוב ראשון מותר בהתחיל בחול אפילו שלא במצטער הרבה ובמצטער הרבה מותר ביום טוב אף שלא התחיל בחול וזה ביום טוב ראשון וביום טוב שני אין איסור רפואות חוץ מראש השנה דדינו כיום אריכתא (ש"ע תל"ו - ז)